

управлінських рішень у сфері бюджетних видатків локального рівня. Суть даного інструменту полягає в тому, що частина міського бюджету виділяється на реалізацію проєктів які є запропонованими безпосередньо громадою. Проєкт повинен отримати відповідну кількість голосів та в подальшому може бути реалізований. Практика засвідчила, що в деяких громадах, було успішно реалізовано низьку проєктів локального розвитку.

Отже можна сказати, що реалізація інструменту електронних петицій, в подальшому може отримати своє належне законодавче обґрунтування і стати дієвим механізмом впливу та контролю за діяльністю влади на різних рівнях. Що стосується бюджетів участі, то тут спостерігається необхідність більш жорсткої формалізації даного інструменту.

Перспективними напрямками досліджень може стати: можливості запровадження електронного голосування на виборах різних рівнів, правова регламентація політичної реклами у соціальних мережах та правова формалізація локальних інструментів електронної демократії.

Список використаних джерел

1. Крижанівська В. Цифровізація політичної участі: загрози та перспективи. *Грані*. 2021. Том 24 №9. С. 82-90.
2. Плануємо запровадити електронне голосування на виборах. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. 2020.10 бер. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/planuemo-zaprovaditielektronne-golosuvannya-na-viborakh> (дата звернення: 06.03.2024).
3. Transparency international. Електронні петиції: інструкції з використання. URL: <https://ti-ukraine.org/news/elektronni-petytsiyi-instruktsiya-z-vukorystannya/> (дата звернення: 7.03.2024).

Вагіна Олена Миколаївна

Кандидат історичних наук, доцент кафедри політології.

Запорізький національний університет

ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШИХ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ: СПЕЦИФІЧНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ

За даними Центральної виборчої комісії (ЦВК), станом на 24 лютого 2022 р. в Україні тривали декілька виборчих кампаній: проміжні вибори народного депутата України (206 округ, Чернігівська область) та місцеві вибори різних рівнів. На підставі Указу Президента України, згідно з яким на період дії воєнного стану в Україні проведення виборів і референдумів заборонено, ЦВК

зупинила з 24 лютого всі розпочаті виборчі процеси. Відповідно до чинного законодавства, призупинені виборчі кампанії повинні бути поновлені після скасування воєнного стану. Крім того, з кожним днем війни потреба у позачергових виборах зростає внаслідок зафіксованих випадків загибелі та зникнення безвісти депутатів, місцевих голів, а також через колаборантську позицію деяких виборних посадовців.

Тож цілком очевидно, що після завершення війни на Україну чекає низка виборчих кампаній, але повоєнні реалії можуть суттєво ускладнити їх проведення. Метою даної роботи є прогнозування можливих проблем організації повоєнних виборів в Україні та визначення основних напрямків їх подолання.

Дослідження повоєнної виборчої проблематики слід починати з усвідомлення двох аксіоматичних положень: по-перше, держава повинна створити максимально можливі й сприятливі умови для реалізації громадянами України своїх виборчих прав; по-друге, через повномасштабну збройну агресію Росії під час перших повоєнних виборів перед Українською державою постане чимало викликів.

1. Проблема належного обліку виборців. За даними ЦВК, з 24 лютого 2022 р. Державний реєстр виборців закритий та не оновлюється [1]. Необхідно провести ретельну ревізію списків виборців задля їх оновлення через велику кількість загиблих серед цивільних та військових.

2. Відсутність чіткої статистичної фіксації спричинених війною масових (мільйонних) міграційних процесів (як всередині країни, так і за кордон), через що неможливо чітко порахувати реальну кількість виборців та визначити їх географічне місце розташування. Проблема визначення актуального місця перебування виборців ускладнюється тим, що в момент завершення війни міграційні процеси автоматично не зупиняться.

3. Збільшення кількості людей з інвалідністю внаслідок травм, що актуалізує необхідність використання альтернативних способів голосування, які б сприяли участі у виборах якомога більшої кількості виборців, що мають фізичні вади.

4. Неналежний стан приміщень для роботи дільничних виборчих комісій (ДВК) – зруйнована або пошкоджена інфраструктура, зокрема знищення шкіл, де раніше облаштовували виборчі дільниці.

5. Необхідність створення можливостей для голосування мільйонам українців за кордоном. Як зазначалося вище, завдання ускладнюється неможливістю чітко порахувати чисельність цієї категорії виборців через масові міграційні процеси. Це завдання є вкрай важливим для того, щоб забезпечити виборчі права громадян, які тимчасово перебувають за кордоном, реінтегрувати мігрантів у повоєнне суспільно-політичне життя країни та

посилити їх прагнення повертатися.

Над вирішенням цих організаційно-правових проблем необхідно працювати вже зараз. Фахівцями ЦВК напрацьовано низку пропозицій щодо подолання вище зазначених перешкод, зокрема пропонується:

- утворення тимчасових додаткових виборчих дільниць у місцях компактного проживання осіб, як-от: містечка зі збірних модулів, гуртожитки, пансіонати, готелі тощо для врахування більшої кількості переселенців (мова йде як про внутрішньо переміщених внаслідок війни осіб, так і вимушених виїхати за межі держави);

- складання списків виборців для кожної додаткової виборчої дільниці або на підставі заяв виборців, які проживають у її межах, або на підставі подань керівників відповідних установ. Завдяки цьому вимушені переселенці не будуть позбавлені права голосу через застарілі дані Державного реєстру виборців [2];

- запровадження дводенного голосування на закордонних дільницях, через їх обмежену кількість та зазвичай ускладнену для виборців логістику, з метою полегшення доступу та підвищення явки виборців. З огляду на чисельність виборців, які опинилися внаслідок війни за межами країни, ефективна організація процесу голосування на закордонних дільницях є важливим інструментом легітимації результатів виборів;

- введення додаткових вимог до офіційних спостерігачів за виборами – зокрема, неможливість для громадян, засуджених за колабораціонізм або інші злочини проти основ національної безпеки, бути зареєстрованими як довірені особи кандидатів, спостерігачі або члени виборчих комісій [3]. Логічною є також пропозиція заборонити державам-агресорам розгортати міжнародні місії спостереження в Україні задля унеможливлення втручання у виборчий процес (поширення дезінформації та проросійської пропаганди).

Крім цього, варто розглянути можливість впровадження альтернативних способів голосування, зокрема поштового голосування, досвід впровадження якого мають вже багато країн світу. У березні 2023 р. громадська організація ОПОРА, яка займається незалежним громадським спостереженням за виборами в Україні, провела експеримент із дослідження можливості використання в Україні, як мінімум, для голосування за кордоном, формату поштового голосування. Популярна раніше ідея запровадження електронного голосування, яка могла би спростити участь у виборах для вимушено переміщених осіб, не розглядається зараз фахівцями серйозно, через кіберзагрози, зокрема ймовірно втручання Росії в систему електронного голосування [4].

Для частини виборців, через втрату паспорта внаслідок знищення майна під час війни, постає проблема неможливості підтвердження особи та громадянства наявними в них документами. Відновлення усіх документів у післявоєнний час може стати тривалим і ускладненим процесом, але це не

повинно бути перешкодою для участі громадян України у перших повоєнних виборах. Тому дуже слушною є пропозиція ЦВК щодо дозволу виборцям використовувати електронні посвідчення особи для отримання виборчих бюлетенів у день голосування.

Серед необхідних заходів під час організації повоєнних виборів є також проведення комплексного інфраструктурного аудиту, розміщення ДВК у тимчасових приміщеннях (військових наметах, легких конструкціях тощо) за умови забезпечення безпеки роботи ДВК та голосування в цілому.

Слід усвідомити, що з огляду на зумовлені війною безпекові ризики протягом певного часу вибори будуть неможливими на всіх територіях, зокрема, деокупованих та тих територіях, які зазнали значних руйнувань. За словами голови ЦВК О. Діденка, «майбутнє проведення виборів значною мірою залежить від безпекових факторів. Важливо знайти баланс між якнайшвидшим забезпеченням формування виборних органів державної влади й місцевого самоврядування та створенням належних умов для їх проведення» [1]. До безпекових факторів, яким треба буде дати об'єктивну оцінку, належать стан інфраструктури, ризики зовнішнього втручання у виборчий процес, інтенсивність обстрілів, загрози кібербезпеці тощо. Отже, необхідно шляхом чіткого законодавчого врегулювання визначити чіткі критерії та механізми визнання неможливим призначення та проведення виборів на окремих територіях чи окремих виборчих дільницях. Протягом останнього часу у колах громадськості, ЦВК та відповідних парламентських структурах відбувається напрацювання та обговорення відповідних змін до Виборчого кодексу та суміжних нормативних актів, спрямованих на нівелювання впливу специфічних повоєнних викликів.

Підготовка до проведення перших післявоєнних виборів вимагає вирішення й інших важливих питань, як-от: вибір оптимального типу перехідної виборчої системи; розробка алгоритмів дій у разі виникнення загрози для безпеки людей, насамперед в день голосування; встановлення обґрунтованої тривалості перехідного періоду для призначення перших повоєнних виборів з метою їх належної організації тощо [5].

Отже, внаслідок повномасштабної війни й тимчасової окупації територій перші повоєнні вибори в Україні будуть ускладнені через масове переміщення українських виборців всередині країни та за її межі, відсутність реальних даних щодо чисельності й розміщення виборців, зруйновану та пошкоджену виборчу інфраструктуру та інші організаційні виклики. Організація і проведення повоєнних виборів вимагають, між іншим, завчасного внесення змін до виборчого законодавства. З боку ЦВК вже напрацьовано низку пропозицій, але вони потребують подальшого обговорення та доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Вибори після Перемоги: що може змінитися. *Українська правда*. 2023. 14 січня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/14/7384568/> (дата звернення: 01.04.2024).
2. ЦВК працює над вдосконаленням виборчого процесу повоєнних виборів. *IFES Україна*. URL: <http://surl.li/shkau> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Перші повоєнні вибори: які законодавчі аспекти необхідно буде врегулювати. *Громадянська мережа ОПОРА*. 2023. 30 березня. URL: <http://surl.li/shkaj> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Ключев О. Очевидна неочевидність: як Україна обиратиме парламент X скликання? *Українська правда*. 2023. 14 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/04/14/7397861/> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Про пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні : Постанова ЦВК від 27.09.2022 р. № 102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0102359-22#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

Кондратьєва Крістіна Авінашівна

Здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування».
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОРТАЛ "ДІЯ" ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ Е-ВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У контексті сучасної військово-політичної ситуації в Україні, важливо вивчати ефективні інструменти електронного урядування, які можуть забезпечити надійну та швидку взаємодію громадян з державою. Одним з таких інструментів є портал «Дія», який забезпечує оперативне надання державних послуг онлайн та слугує інструментом взаємодії між владою та суспільством. Дослідження порталу «Дія» як ефективного інструменту е-урядування під час війни, дозволяє розкрити його потенціал у забезпеченні надійної та швидкої взаємодії громадян з державою в умовах кризової ситуації.

У 2019 році Президентом України Володимиром Зеленським була представлена концепцію «держави в смартфоні», що передбачала взаємодію громадян з державою через мобільні телефони. Того ж року розпочалися